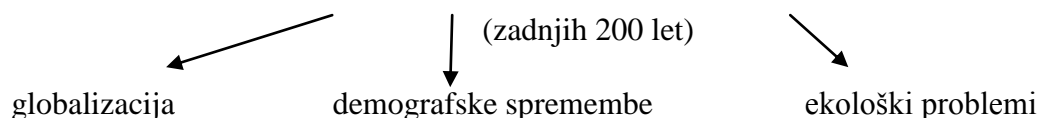

Globalni izzivi

I. Globalizacija

1.) **Modernizacija** = procesi/spremembe, ki tradicionalne družbe spreminjajo oz. preoblikujejo v moderne, te pa se **nenehno spreminjajo** in so dinamične. Temeljna značilnost modernih družb je nenehna **rast** - nenehna razširjena reprodukcija → dobrine, ki jih ustvarjamo, ustvarijo vedno nove potrebe – začaran krog.

- »kar si imel včeraj, je danes že zastarelo«

Anthony Giddens: Pri modernih družbah gre za temeljit, radikalen prelom v razvoju človeških družb, kaže pa se v 3 okoliščinah:

- a) **hitrost sprememb** – izredno hitre, intenzivne; hiter razvoj tehnologije
- b) **obseg sprememb** – modernizacija nosi globalne učinke; stvar ne ostane v mejah države – posledice so usodne za celoten svet
- c) **nastajanje novih institucij** (politični sistem nacionalne države, kapitalistično podjetje, ...)

2.) **Začetek modernizacije:**

- značilni mejnik je proces industrializacije; industrijska revolucija v 2. polovici 18. stol.
- korenine modernizacije že v 15. in 16. stol. z novimi odkritji, katerih pomen pride v ospredje v 17. in 18. stol., sam začetek modernizacije pa spada v 18. do 19. stoletje

3.) **Procesi/spremembe/razsežnosti/učinki/vidiki**

a) **ekonomsko-tehnološki** modernizacijski procesi:

- industrializacija (spremeni način produkcije – strojna, avtomatizirana; tržno gospodarstvo)
- tehnološki razvoj
- zagon kapitalizma

b) **družbeni** procesi:

- razpad fevdalizma, začetek kapitalizma
- večje možnosti za uveljavljanje enakosti: večja socialna mobilnost
- urbanizacija/širjenje mest – pojavijo se potrebe po bolj premišljenem, načrtnem grajenju mest

- c) **politični** procesi:
 - modernizacija kot proces oblikovanja državnega statusa (sprva civilne pravice, svoboščine, potem politične, nato socialne)
- d) **kulturni** procesi:
 - racionalnost delovanja – premišljenost, načrtovanje, organiziranost, zaupanje v razum
 - individualizacija življenja (vedno večja možnost izbire posameznika)
 - sekularizacija (sekularen = posveten); proces, ko se religija odmika od družbenega, posvetnega življenja in izgublja na pomenu
 - inovacije, pomen znanosti

4.) **Potek** (časovno in kulturno različno)

Delitev:

- a) **prvi svet**: države, ki so se prve modernizirale in so danes med prvimi po gospodarski razvitosti (OECD = organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj)
- b) **drugi svet**: bivše socialistične države (V Evropa, Kuba, Kitajska)
- c) **tretji svet**: nekatere azijske, afriške, južnoameriške države – nekatere kolonije. Vladoval je dualni sistem (vsiljeno in avtohtono)

Problematičnost/neuporabnost te delitve → vsaka država lahko postane zelo razvita, ekonomsko so pomembne države 2. in 3. sveta.

UČINKI PROCESOV

Modernizacija ni univerzalna, je pa globalni proces; povezuje svet v celoto neenakih delov.

I. **Wallerstein**: Teorija svetovnega sistema:

- temelji na svetovni kapitalistični ekonomiji
- kapitalizem:
 - a) od 16. stoletja naprej
 - b) $2/2$ 19. stoletja: globalen
 - c) $2/2$ 20. stoletja: integrira najbolj oddaljene predele
- **svetovni sistem**: zaradi tržne proizvodnje, konkurence... so države prisiljene v svetovno delitev dela (povezovanje) – širijo se navzven.
 - a) osrednje države (najbolj razvite)
 - b) pol periferne države (države v razvoju)
 - c) periferne države (tretji svet)
 - d) izključene države

M. **McLuhan**: Globalna vas (1964):

- razprave o globalizaciji od 90. let 20. stoletja
- ključna novost/značilnost globalizacije:
 - ~ naraščajoča število in intenzivnost medkulturnih stikov
 - ~ krčenje časa in prostora (meje niso več pomembne)
 - ~ deterritorializacija
 - ~ »učinek metulja« (zamah s krili lahko povzroči tornado)
 - ~ poenotenje
- vzroki: razvoj tehnologije, prometnih povezav, ekološki problemi

1.) **Opredelitev GLOBALIZACIJE:**

- povezovanje držav na svetovni ravni zaradi političnih, ekonomskih, kulturnih in ekoloških razlogov
- povezovanje kultur na svetovni ravni
- medsebojna odvisnost in sovplivanje v fizičnem prostoru razmeroma oddaljenih držav, organizacij, gibanj

2.) **Razsežnosti:**

- svetovna trgovina
- skupna tehnologija (informacijska, računalniška)
- skupni globalni problemi
- globalni premiki ljudi
- oblikovanje institucij
- poenotenje

3.) **Vidiki globalizacije:**

a) **ekonomski:**

- ~ svetovni trg
- ~ svetovni trg delovne sile
- ~ integrirana svetovna proizvodnja
- ~ svetovna trgovina – trgovina polproizvodov
- ~ multinacionalke
- ~ povečana gibljivost industrijskih in storitvenih dejavnosti ter zmanjšanje gibljivosti delovne sile
- ~ paradoksi (= na videz nasprotujoča si trditev ali presenetljiva situacija, ki nasprotuje intuiciji)

b) **politični:**

- ~ moderna nacionalna država = nacionalna država – zveza, integracija več držav, ki si priznavajo suverenost → glavni akterji političnega reda (ZDA)
- ~ oblikovanje mednarodnih organizacij (ILO, OECD, UNESCO, UNICEF, OZN, NATO)
- ~ spremembe v političnem delovanju povzročajo tudi sodobna tehnologija
- ~ vključevanje civilne družbe

c) **kulturni:**

- ~ kulturna homogenizacija in nastajanje globalne kulture (povečuje se podobnost med kulturami in izginja kulturna raznolikost)
- ~ amerikanizacija in vesternizacija (B. Barber: McWorld)
- ~ glokalizacija (»Think globally and act locally«)

4.) **Pogledi na globalizacijo:**

1. **Hiperglobalizatorji:** svet brez državnih meja, globalni gospodarski trg. So liberalni in neomarksistični.
2. **Skeptiki:** povezave so enosmerne, tako kot tudi koristi – od nje imajo koristi le nekatere države.
3. **Transformacijska teza:** poudarja neenakosti na globalni ravni.

5.) **Globalizacija in neenakost:**

- globalizacija povezuje in hkrati izloča
- 19. stol. – neenakost se povečuje; 20. stol. – neenakost se poglobi
- 2. pol. 20. stoletja: nekatere države dohitevajo bogati (prvi) svet. Gre za proces industrializacije tretjega sveta:
 - ~ zelo neenakomeren proces – neenakomerna rast (npr. Irak je nazadoval, azijske države napredujejo)
 - ~ P: mali azijski tigri (Hong Kong, Singapur, Tajvan, J Koreja,...), Brazilija, Mehika, Filipini, Tajska, Pakistan,...
 - ~ odvisna od prvega sveta
 - ~ pospešen gospodarski razvoj; ne povečuje pa se kakovost življenja (otroško delo, bivanjski pogoji, izkoriščanje poceni delovne sile,...)!
- proces deindustrializacije prvega sveta = krčenje industrijskega sektorja in širjenje terciarnega sektorja
- Oba procesa povzročata, da se položaj nižjega in srednjega razreda še slabša.
- Globalizacija marginalizira pomembne dele svetovnega prebivalstva tako v gospodarsko manj razvitih kot razvitih državah. → **Razlike so vse večje**; globalna neenakost se povečuje in ustvarja nove. Antiglobalisti opozarjajo na problematiko globalizacije.

6.) **Družbe tveganja:**

- sodobne družbe = družbe tveganja
- Edina gotovost je naraščajoča negotovost!
- **U. Beck: Družba tveganja** (delo):
 - ~ tveganja:
 - osebna: zaposlitev, družina, izobrazba, zdravje
 - družbena: ekološki problemi, gospodarska, politična kriza
 - ~ neenakomerna porazdelitev tveganj – bogati se na tveganja odzivajo drugače kot revni, saj se jim pogosto izognejo – priskrbijo si npr. boljše bivanjske razmere
 - ~ tveganja krepijo neenakost
 - ~ v družbo tveganja smo vrojeni – civilizacijska pripisanost tveganja
 - ~ značilno je prikazovanje problemov kot problemov posameznika in ne družbenih – sistemskih

II. Ekološki problemi

1.) Ekološka kriza

- neprestano oblikovanje naravnega in družbenega okolja
- **rezultat:** konflikt med naravnim in družbenim okoljem; **posledica:** porušeno ravnotežje med človeškim družbenim okoljem in naravo → EKOLOŠKA KRIZA
- napoved za 2050: gospodarski zlom in ekološka katastrofa
- **odzivi:**
 - ~ 70. leta: mednarodne ekološke konference (Stockholm, 1972)
 - ~ strankarski programi
 - ~ gibanja, organizacije (Green Peace)
 - ~ strožji predpisi o varovanju okolja
- študija **Meje rasti** (1972), sestavljena na podlagi statističnih podatkov; **opozarjajo na:**
 - ~ hitra rast prebivalstva (zmanjša se stopnja smrtnosti)
 - ~ gospodarska rast se stopnjuje (hitra, razširjena → dobiček)
 - ~ pospešena in neobvladljiva poraba naravnih virov
 - ~ odpadki
- ~ **Naravne meje rasti:**
 - ~ omejen prostor na planetu
 - ~ omejena količina virov; energije in surovin
 - ~ omejena sposobnost narave za sprejem, absorbiranje odpadkov

Vzroki za ekološko krizo:

- **Neolitska revolucija;** pred 10 000 leti, ko človek postane poljedelec in živinorejec. Gre za bistven poseg človeka v naravo (predelovanje, namakanje, izsekavanje, živinoreja,...), ki takrat poteka počasneje, kot →
- **Industrijska revolucija:**
 - ~ izkoriščanje neobnovljivih virov
 - ~ nenehna razširjena reprodukcija
 - ~ pospešena rast prebivalstva
 - ~ → širjenje stopnje onesnaževanja
- **antropocentrizem** = miselnost, da je človek bistvo sveta, vse namenjeno njemu
- **2. polovica 20. stoletja** → nove tehnologije, povezane z mehanizacijo (npr. kmetijstva – pretirana, prekomerna uporaba pesticidov)

2.) Globalni ekološki problemi:

- globalno spreminjanje podnebja: segrevanje ozračja
 - ~ za zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov v ozračju so se države zavezale, da do 2012 zmanjšajo emisije toplogrednih plinov za približno 5% - **Kjotski sporazum**
- tanjšanje ozonske plasti (Avstralija, Nova Zelandija, Antarktika, Arktika)
- revne države – odlagališča zastarelih tehnologij (tja se izvažajo smeti)
- umiranje gozdov zaradi kislega dežja
- umiranje rastlinskih in živalskih vrst (beli medved, rečni delfin, nosorog)
- pomanjkanje pitne vode, ...

3.) **Prizadevanja za oblikovanje okolju prijaznega gospodarstva:**

- **ekotehnološki optimizem** v gospodarsko razvitih državah; = prepričanje, da je ekološko krizo možno obvladovati z reciklažo, zbiranjem odpadkov, čistejšo tehnologijo, ...
- **kritika:** ekološko ustrezne tehnologije ni!
- **rešitev:**
 - ~ **model stacionarne ravnovesne ekonomije** – prehod iz rasti k ravnovesju
 - ~ **okoljski prostor:** zbiranje, ločevanje, ...
 - upošteva prihodnje generacije (viri, surovine, ...)
 - enakost prebivalstva – vsi morajo imeti možnost do virov
 - sožitje z naravo, varovanje okolja

III. Demografske spremembe

Demografija = veda, ki se ukvarja s strukturo in rastjo prebivalstva.

Demografski dejavniki: migracije, naravni prirast; rodnost/nataliteta (št. živorojenih otrok v enem letu), smrtnost/mortaliteta (št. umrlih v enem letu).

Mere rodnosti in smrtnosti so specifične mere glede na spol, starost, ... in služijo za računanje pričakovane življenjske dobe. (najmlajši Jemen, najstarejša Japonska)

Dejavniki na strukturo prebivalstva:

- ~ gospodarski (dobrine)
- ~ politični (prizadete države – vojne → pritiski k odseljevanju)
- ~ kulturni

Obnavljanje prebivalstva: vsaka ženska naj bi imela 2,1 otrok v svoji rodni dobi.

Stopnja fertilitnosti = št. rojenih otrok v rodnostnem obdobju ženske (do 45 let).

Rast prebivalstva:

- ~ zadnjih 200 let – velike spremembe (prebivalstvo vedno starejše)
- ~ št. in struktura
- ~ rast prebivalstva ni povsod enaka; razlike med bogatimi in revnimi državami – bolj razvite = nižja rodnost
- ~ povezana z BDP in rodnostjo
- ~ demografski prehod ↓

TEORIJA DEMOGRAFSKEGA PREHODA = spremembe strukture, števila, ... prebivalstva.

Pred industrijsko revolucijo je bila rast prebivalstva izredno počasna – naravni prirast je bil nizek ali negativen, predvsem zaradi kug, vojn, epidemij... Medicina namreč ni bila razvita, zato so se bolezni nekontrolirano širile. O takratni rasti prebivalstva ni zanesljivih podatkov.

Demografski preobrat se začne z industrijsko revolucijo, razdelimo pa ga na 2 stopnji.

1. stopnja: upadanje smrtnosti, najbolj značilno za otroke; pojavi se že ob koncu 18. in v 19. stoletju v državah, kjer se je začela industrijska revolucija:

- ~ izboljšajo se zdravstvene in higienske razmere
- ~ napredujejo odkritja v medicini; odkrivajo obvladljivost nekaterih bolezni
- ~ izkoreninjanje kuge
- ~ večja pismenost zaradi urejanja šolanja

2. stopnja: padanje rodnosti; postopoma že v 19. stol., najbolj pa v 2. polovici 20. stol. Rast prebivalstva se upočasni.

Vzroki za padanje rodnosti:

- ~ industrializacija kot ekonomsko-tehnološki razvoj;
- ~ ločitev dela (ki postane zaposlitev, ne več doma) in doma;
- ~ družina ni več proizvodna enota, delo pa je ločeno od doma in plačano
- ~ prepoved otroškega dela in na splošno vedno večje pravice ljudi
- ~ obvezno šolanje otrok
- ~ **Coldwell: Teorija medgeneracijskega pretakanja blaginje**: rodnost v tradicionalnih družbah je bila smiselno visoka (agrarne družbe) – družine so bile številčne, ker so otroci predstavljali pomemben vir delovne sile. Starši so v svoje otroke vlagali zelo malo, v zameno pa dobijo veliko več, kot starši danes. Z industrijsko revolucijo se ta pretok obrne – starši so zaposleni, zaposlenih je tudi vedno več žensk in varstvo otrok postane plačljivo. Poleg tega se podaljša obvezno šolanje. Rodnost je tako postavljena na tehtnico – ni več pomembna kvantiteta, temveč bolj kvaliteta.
- ~ jedrna družina se osvobodi od sorodstva – postaja vedno manjša, zaprta – nuklearna
- ~ sekularizacija – vpliv religije se manjša, uveljavlja se kontrola nad rojstvi ↓
- ~ svobodna izbira partnerjev in št. otrok
- ~ odgovorno starševstvo (blaginja, kakovost življenja)
- ~ kontrola in preprečevanje rojstev s kontracepcijo
- ~ spremenjen pomen otroka, ki ima vedno več pravic
- ~ družbeni položaj žensk – večja zaposlenost, kariera; kar vpliva na rodnost
- ~ neusklajenost med družinskim življenjem in ekonomijo
- ~ kasnejša odločitev za lastno družino

V nerazvitih državah je rodnost še vedno visoka.

SVET STARIH

Ob koncu demografskega prehoda se rast prebivalstva umiri, še vedno pa je neenakomerna v razvitem in nerazvitem svetu.

1.) **Razviti svet:**

- ~ nizka smrtnost in nizka rodnost
- ~ prebivalstvo se obnavlja
- ~ pričakovana življenjska doba se daljša
- ~ staranje prebivalstva
- ~ prognoze za 2050: vedno več starostnikov, ki doživijo 100 let (= milijonarji življenjskih let) – takrat 3,7 milijona
- ~ **posledice:** upad rojstev, težave pri zaposlovanju in šolstvu, zdravstvu, pokojninskem sistemu, odloženo starševstvo, odseljevanje
- ~ najstarejše države: Japonska, Španija

2.) **Nerazviti svet:**

- ~ zmanjšanje smrtnosti, ne pa tudi rodnosti
- ~ krajša pričakovana življenjska doba
- ~ najmlajše države: Jemen, Bocvana, Nigerija, Uganda
- ~ **vzroki:**
 - otroško delo
 - majhni stroški vzgoje
 - pričakuje se pomoč otrok pri oskrbi staršev
 - nepoznavanje in nedostopnost kontracepcije (Cerkev)
 - neustrezne zdravstvene in higienske razmere (problem aidsa)
 - nepismenost
- ~ **posledice:**
 - revščina, lakota, podhranjenost
 - brezposelnost
 - težave s šolanjem
 - pritisk k izseljevanju